

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ПРИЧОРНОМОРСЬКІ
ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

Науковий журнал

Випуск 61

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Головний редактор:

Шапошников К.С. – доктор економічних наук, професор

Члени редакційної колегії:

Велькі Януш – доктор економічних наук, професор

Гавкалова Н.Л. – доктор економічних наук, професор

Гальцова О.Л. – доктор економічних наук, професор

Дзієканські Павел – доктор економічних наук, професор

Іртицева І.О. – доктор економічних наук, професор

Коваль В.В. – доктор економічних наук, професор

Піллелієне Ліна – доктор економіки, професор маркетингу

Пономаренко Т.В. – доктор економічних наук, професор

Сафонов Ю.М. – доктор економічних наук, професор

Ситнік І.В. – доктор економічних наук, професор

Стеблянко І.О. – доктор економічних наук, професор

Електронна сторінка видання – www.bses.in.ua

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу:

<https://doi.org/10.32843/bses>

Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»

включено до переліку наукових фахових видань України в галузі економічних наук (Категорія «Б») на підставі Наказу МОН України від 28 грудня 2019 року № 1643 (Додаток 4)

Галузь науки: економічні.

Спеціальності: 051 – Економіка; 071 – Облік і оподаткування;

072 – Фінанси, банківська справа та страхування; 073 – Менеджмент; 075 – Маркетинг;

076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність; 241 – Готельно-ресторанна справа;

242 – Туризм; 292 – Міжнародні економічні відносини.

Науковий журнал індексується у наукометричній базі **Index Copernicus**.

Затверджено до друку та поширення через мережу Інтернет відповідно до рішення вченої ради Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій (від 25 січня 2021 року протокол № 1).

Науковий журнал «Причорноморські економічні студії» зареєстровано

Міністерством юстиції України

(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 21934-11834Р від 23.03.2016 року)

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN (Print): 2524-0897

ISSN (Online): 2524-0900

© ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2021

ЗМІСТ

**РОЗДІЛ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ****Ковальова М.Л.**ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ ЗАСТОСУВАННЯ НЕТАРИФНИХ МЕТОДІВ
РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 6**РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ****Дишкантюк О.В., Потьомкін Л.М., Власюк К.В.**ІНДУСТРІЯ ГОСТИННОСТІ ТА ТУРИЗМУ В УМОВАХ COVID-19:
СВІТОВА ПРАКТИКА ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ..... 11**Кулаков О.О.**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОТОКОЛУ
ТА ЦЕРЕМОНІАЛУ В ЗОВНІШНІХ ВІДНОСИНАХ
ДЛЯ ЗРОСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ..... 18**Нестеренко С.С.**РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНИХ ВИРОБНИЧИХ КОМПЛЕКСІВ
У ФОРМУВАННІ БАЗОВИХ КОНКУРЕНТНИХ ФАКТОРІВ РЕГІОНІВ..... 23**Сиротюк Г.В.**СУТНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ..... 30**Страшинська Л.В., Ткачук С.В., Худолій Д.Ю.**ДІАГНОСТИКА КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА
НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ РИНКАХ..... 37**РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ****Косар Н.С., Кузьо Н.Є., Карпій О.П.**

ЦІНОВА СТРАТЕГІЯ ТА ТАКТИКА ВІТЧИЗНЯНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ..... 44

Майборода Г.О.ОБҐРУНТУВАННЯ БРЕНД-СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ
У ПРИЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ..... 50**Макаренко Н.О.**ЛОГІСТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ..... 56**Овчарук О.М.**МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА..... 61**Свелеба Н.А., Килин О.В., Вітер О.М.**ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ..... 66**Седікова І.О., Бондар В.А.**ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ПЛОДООВОЧЕВОГО РИНКУ
НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ КОНЦЕПЦІЇ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН..... 74**Ставська Ю.В.**ІНФРАСТРУКТУРНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ
У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА ЗАКАРПАТТІ..... 79**Харчук В.Ю., Олексів І.Б., Бережна Т.Ю.**УРАХУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ СТЕЙКХОЛДЕРІВ
У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ УНІВЕРСИТЕТОМ 88

ІНФРАСТРУКТУРНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА ЗАКАРПАТТІ

THE INFRASTRUCTURAL FACTORS OF DEVELOPMENT OF THE HOSPITALITY INDUSTRY IN THE FIELD OF ECOLOGICAL TOURISM IN ZACARPATIA

УДК 338.48 – 6:502/504:338:49

<https://doi.org/10.32843/bses.61-13>

Ставська Ю.В.

к.е.н., доцент,
завідувач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
готельно-ресторанної справи та туризму
Вінницький національний
аграрний університет

Stavska Yulia

Vynnytsia National Agrarian University

У статті визначено сутність та значення екологічного туризму для розвитку Закарпатського регіону. Вивчено світовий досвід екологічного туризму в європейських країнах, визначено найприбутковіші з них у цьому напрямі. Визначено кількість садиб у Закарпатті. Проаналізовано динаміку туристичних потоків протягом останніх десяти років та з'ясовано, що обсяг відвідувачів за цей період має тенденцію до скорочення. Узагальнення тенденцій розвитку, проведення детального аналізу всіх туристичних можливостей регіону дали змогу відокремити ключові внутрішні переваги та слабкі сторони, а також зовнішні чинники середовища, які впливають на розвиток екологічного туризму Закарпатської області (SWOT-аналіз розвитку туристично-рекреаційного комплексу). Запропоновано, спираючись на економічні, географічні, соціальні, культурні та інші особливості регіону, використовувати зовнішні резерви для підсилення власних переваг.

Ключові слова: екологічний туризм, садиба, готель, сільський туризм, зелений туризм, інфраструктура, розвиток.

В статье определены сущность и значение экологического туризма для развития Закарпатского региона. Изучен мировой опыт экологического туризма в европейских странах. Определено количество сельских усадеб в Закарпатье. Проанализирована динамика туристических потоков в течение последних десяти лет и выяснено, что объем посетителей за этот период имеет тенденцию к сокращению. Обобщение тенденций развития, проведение детального анализа всех туристических возможностей региона позволили отделить ключевые внутренние преимущества и слабые стороны, а также внешние факторы среды, которые влияют на развитие экологического туризма Закарпатской области (SWOT-анализ развития туристско-рекреационного комплекса). Предложено, опираясь на экономические, географические, социальные, культурные и другие особенности региона, использовать внешние резервы для усиления собственных предпочтений.

Ключевые слова: экологический туризм, усадьба, гостиница, сельский туризм, зеленый туризм, инфраструктура, развитие.

The article defines the essence and significance of ecological tourism in the development of the Transcarpathian region. The world experience of ecological tourism in European countries is studied, the most profitable of them are determined. The list of services that tourists can receive during their stay in the ecological tour is given. The number of rural estates in the districts of Transcarpathian region and the level of their concentration in them, as well as collective accommodation: hotels and similar accommodation and specialized accommodation. The influence of the state of transport infrastructure on the development of the tourist industry of the region is revealed. The dynamics of tourist flows over the last ten years is analyzed and it is found that the volume of visitors during this period tends to decrease due to the impact of the quality of local infrastructure factors and inflated pricing policy. It was found that in Transcarpathia, tourists give the greatest preference to ecological tourism (80%), in the value of the region lies in its unique natural opportunities. The number of health and recreation facilities for children in the region for the last five years has been studied. Generalization of development trends, detailed analysis of all tourist opportunities in the region allowed to identify key internal strengths and weaknesses, as well as external environmental factors (threats and opportunities) that affect the development of ecological tourism in the Transcarpathian region (SWOT – analysis of tourism and recreation). In order to increase the number of tourists, it is proposed to improve the infrastructure of the area and reduce prices for collective accommodation. It is proposed to use external reserves to strengthen its advantages, as well as to reduce the influence of weaknesses and external threats, based on the economic, geographical, social, cultural and other features of the region. It is proposed to pay considerable attention to medical and health activities and use of thermal waters, creation, restoration and implementation of new tourist trails and routes for tourists, and as a result of increased security.

Key words: ecological tourism, farmstead, hotel, rural tourism, green tourism, infrastructure, development.

Постановка проблеми. Екологічний туризм набуває інтенсивного розвитку, йому в світі приділяється все більше уваги, популярність його зростає. За прогнозами Всесвітньої туристичної організації (ВТО), екологічний туризм входить до п'ятірки основних стратегічних напрямів розвитку індустрії гостинності й до 2025 р. стане засобом активного відпочинку.

Актуальність розвитку екологічного туризму залежить також від стану екології, особливо в разі її погіршення. Стали частіше проводитися рекламні заходи з екологічних турів, де передбачено відпочинок і проведення часу на природі, при цьому не забруднюючи довкілля й не завдаючи шкоди екології. В Україні одним з екологічно чистих регіонів визнається Закарпатська область.

Перебуваючи в селах Закарпаття, милуючись унікальним ландшафтом, туристи мають можливість поринути в національну екзотику, культуру краю, побачити етнографічні об'єкти, пов'язані з ткацтвом, вишиванням, гончарством, лозоплетінням, різьбленням по дереву [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню розвитку в Закарпатті екологічного туризму присвячено праці вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких варто виділити роботи Ю. Бондаренко та І. Кулиняк, Л.Д. Завідної, А.В. Кириченко, М.А. Лендел і В.С. Морохович та ін. Проте інфраструктурні чинники розвитку екологічного туризму потребують подальшого вивчення, оскільки сфера послуг має велике значення для соціально-економічного розвитку Закар-

паття, а також із метою поліпшення досягнутого у цій сфері.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити світовий досвід і перспективи розвитку екологічного туризму та організаційні правила «екологічних, зелених маршрутів» як невід’ємної частини розвитку екологічного туризму в Закарпатті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останніх десятиріч світовий туризм постійно розвивається, здобуваючи собі статус однієї з найшвидше зростаючих галузей економіки у світі. Сучасний туризм тісно пов’язаний із Глобальними цілями сталого розвитку ООН до 2030 р. і охоплює все більшу кількість нових напрямів. Одним із них є екологічний туризм. Це такий вид подорожей, мета якого – ознайомлення з природним середовищем і відбувається в місцях, що мають природну цінність (ландшафтні та національні парки і доквілля). Екологічний туризм спрямований на збереження природної й культурної сфери місць, які відвідують туристи. Лідером екологічного туризму серед європейських країн була визнана Італія, бо вона отримує від нього найбільший щорічний прибуток, наступна – Швейцарія основна частка доходів тут надходить від фермерів гірських місцевостей. Такі можливості мають і приватні комплекси у Закарпатті. Кількість садиб, що надають послуги сільського зеленого туризму в Закарпатті, – 474 з 1 500 будинків усього в Україні, тобто майже третина. Ці домогосподарства охоче приймають туристів і надають їм послуги з проживання та харчування.

Динамічність, характерна для екологічного туризму, перетворює його на ключовий рушій соціально-економічного прогресу. За даними Всесвітньої туристичної організації, у 2019 р. у світі було зафіксовано 1,5 млрд туристичних прибуттів, що на 4% перевищує дані попереднього року. Зростання спостерігається у всіх регіонах, незважаючи на існування певної невизначеності у світі, пов’язаної з Брекзитом, колапсом найдавнішого туристичного агентства Thomas Cook та окремих європейських низькобюджетних авіакомпаній, геополітичною та соціальною напругою і глобальним економічним сповільненням. Незважаючи на позитивну динаміку зростання туристичних потоків, усе це уповільнило ріст у сфері туризму в 2019 р. порівняно з 2017 р. Це сповільнення вплинуло переважно на країни з передовою економікою, зокрема Європи та Азійсько-Тихоокеанського регіону. У 2020 р. очікувалося приблизно таке ж зростання, як і в 2019 р., – 3–4%. Проте 11 березня 2020 р. Всесвітня організація охорони здоров’я оголосила пандемію у зв’язку з поширенням у світі коронавірусу COVID-19. Це спричинило закриття кордонів у багатьох країнах. Було відмінено авіа- й транспортне сполучення і введено карантин. Туристичний сектор став одним із най-

більш постраждалих від уповільнення діяльності, адже це вплинуло як на туристичну пропозицію, так і на попит. Всесвітня туристична організація передбачає й у подальшому зменшення туристичних прибуттів на 20–30%, що становитиме 300–450 млрд дол. втрат світових туристичних прибуттів, або 1,5 трлн дол., якщо справдиться найгірший сценарій.

Пандемія тільки підтвердила актуальність багатьох світових викликів, подолати які намагаються через досягнення Глобальних цілей сталого розвитку. Саме тому сталий туризм є одним із сучасних туристичних трендів, який вибирають усе більше туристів: вибір потягів замість літаків чи автомобілів, надання переваги здоровій та органічній їжі, відмова від поїздок до перенасичених туристами дестинацій тощо. Також можна виділити такі тренди: 1. Бажання туристів отримати місцевий досвід – познайомитися з культурою та традиціями, посмакувати місцеву їжу тощо. 2. Надання переваги індивідуальним подорожам. 3. Зростання кількості духовних і паломницьких подорожей, а також відпочинку з метою оздоровлення (екоподорожей).

У країнах Європи всі національні організації з екологічного туризму об’єдналися у Європейську федерацію фермерського й екологічного туризму (табл. 1). Основні цілі цієї організації – сприяння розвитку екологічно чистого туризму та інвестуванню проєктів із розвитку екологічного туризму [7, с. 88–89].

Потрібно зауважити, що в країнах Європи важливою є підтримка з боку держав щодо програми включення екологічного туризму до зеленого й сільського. Держслужбовці формують розвиток із підвищення економіки таких сільських територій [7, с. 89–100].

Нині туризм є однією з високоприбуткових галузей, що найдинамічніше розвивається у світовій економіці. Він сприяє підвищенню рівня й якості життя населення. Зростаюча роль туризму з урахуванням соціально-економічних умов функціонування Закарпатської області вимагає вирішення низки конкретних завдань, серед яких першочерговими є: оцінка ресурсної забезпеченості і туристичних можливостей регіону, виявлення унікальних об’єктів туристичного інтересу, вдосконалення ресурсної бази для досягнення бажаного соціально-економічного результату, тобто завдань, пов’язаних з управлінням туристичними ресурсами. Для вироблення пропозицій та напрямів подальшого розвитку необхідно визначити пікові періоди, що забезпечують максимальну кількість відвідувачів та періоди з мінімальною кількістю відвідувачів. Мережа оздоровчих, рекреаційних та туристичних закладів області у 2018 р. містить 511, із них: 23 – оздоровчих, 126 – рекреаційних, 362 – туристичних (табл. 2) [8].

Таблиця 1

Світовий досвід екологічного туризму в різних країнах

Країна	Досвід організації екологічного туризму
Італія	агротуристичний бізнес тісно пов'язаний із курортним, міжнародна спеціалізація – гастрономічний і дегустаційний туризм
Австрія	зайнятість гостей у зборі трав, приготуванні молокопродуктів, вигоні худоби, активний гірський та екологічний туризм
Фінляндія	будиночки без господарів, розміщені на берегах заповідних озер та річок
Румунія	діє Національна асоціація сільського і культурного туризму, спеціалізація на екологічному та гастрономічному туризмі
Угорщина	податкові пільги, міжнародна спеціалізація – кінний туризм
Польща	відсутність тісного зв'язку з традиціями країни – тільки ночівля та харчування
Франція	приморські агросадиби, кінні ферми, винні агросадиби, агрокотеджі, замки, рибальські будинки
Іспанія	сільські готелі відкрито на Канарських островах, а також у переобладнаних монастирях та історичних замках
Данія	діє Національна асоціація агротуризму, спеціалізація – велосипедний туризм
Німеччина	більшість туристів приїздить для участі у міжнародних ярмарках та торгових шоу

Джерело: складено автором на основі [13]

Таблиця 2

Мережа туристичних закладів Закарпатської області, 2018 р.

Рік	Кількість туристичних та санаторно-лікувальних закладів	у т. ч. оздоровчих	у т. ч. рекреаційних	у т. ч. туристичних
2014	392	24	123	245
2015	392	24	123	245
2016	443	18	146	279
2017	445	23	103	319
2018	511	23	126	362

Джерело: складено автором на основі [8]

У Закарпатті сільські садиби мають дуже доглянутий, етнографічно цікавий, гарний вигляд із національною ознакою. Вони не завжди досконалі, але, як правило, не схожі одна на одну, бо зведені за смаком і характером власників (старовинні або сучасні і комфортні кімнати). Туристи не лише відпочинуть і відновлять сили, а й дізнаються більше про побут, традиції, культуру і гастрономію. Зробити цікавим відпочинок допоможуть екскурсії по краю. Також під час відпочинку в Закарпатті туристи мають можливість поєднати його з лікуванням (зважаючи на лікувальні джерела, мінеральні води, грязелікування, спелеотерапію тощо). Саме використання з оздоровчою метою багатств місцевості становить чинник розвитку індустрії гостинності в Україні.

У Закарпатті можливо відпочивати протягом усього року: коли тепло, то можна засмагати, купатися, збирати ягоди, гриби і трави, брати участь у сплавах по річках, піших походах, кататися верхи; в холодну пору року – кататися на лижах, санках, сноубордах, полювати [9].

Екологічний туризм у Закарпатті має різну туристичну інфраструктуру – від дешевих, ефективних та доступних садиб до дорогих підвищеної комфортності. Родина в сільських садибах у Закарпатті за невелику плату із задоволенням

приймає туристів, зручно їх розміщає, надає харчування та різні послуги.

У Закарпатті знаходиться 474 сільських садиб, які запрошують до себе туристів, надаючи їм послуги з проживання та харчування. Значна кількість сільських садиб знаходиться у Свалявському, Міжгірському та Берегівському районах (відповідно 68, 59 і 49 сільських садиб). Якщо підрахувати у відсотках, то до всіх садиб у Закарпатській області на Свалявський район припадає 15,9%, на Міжгірський – 12,8%, на Берегівський – 11,6%. Незначна кількість сільських садиб знаходиться в таких регіонах, як Іршавський, Ужгородський та Виноградівський (10, 9, та 7 садиб відповідно), у відсотках до загальної кількості – 1,8%, 2,2% та 1,4% [6] (рис. 1).

Сконцентрування сільських садиб у популярних нині курортах (Берегівський район) обґрунтовується наявністю різних видів туристичної діяльності (оздоровчої, екологічної, лікувальної, винної, гірськолижної тощо). В області опрацьовується також питання формування мережі туристичних шляхів Закарпатської області, а також з урахуванням маршрутів до джерел мінеральних вод та інших предметів інтересу туристів. Свій потенціал мають регіони термальних вод, які нині використовуються для організації відпочинку людей.

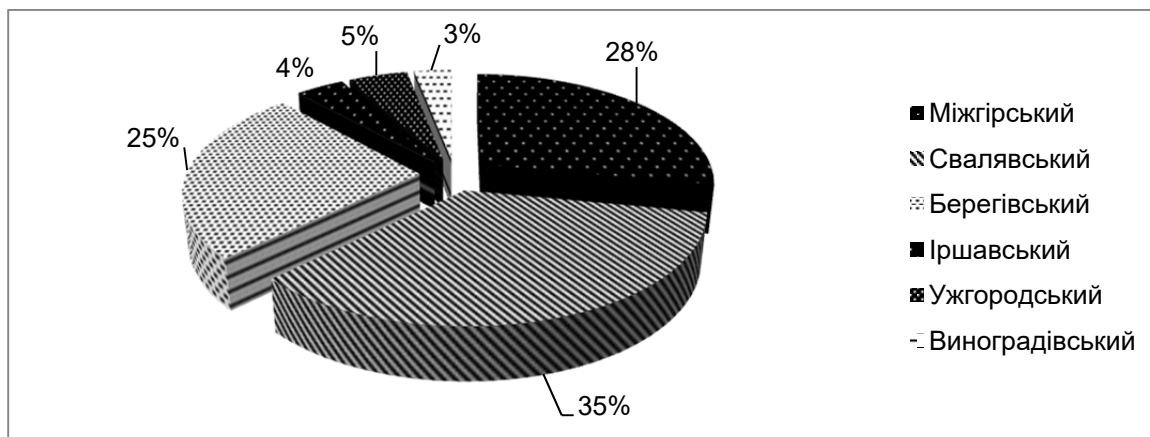

Рис. 1. Структура розміщення сільських садиб у районах Закарпатської області

Джерело: складено автором на основі [6]

Особливістю екологічного туризму в Закарпатті є можливість для відпочинку на природі не лише у щорічній відпустці, а й під час вихідних. При цьому є можливість ознайомитися з культурою та побутом села, насолодитися гармонією природних ресурсів і свіжим повітрям. Багато туристів прибувають на визначений час та із задоволенням беруть участь у сільських роботах, у зборі ягід, грибів та горіхів.

Виявляється зацікавленість у певної категорії туристів екологічного туру до розважальних заходів – організуються вечірки з українськими традиціями, танцями й співами.

Екологічний туризм можливо поєднати і використувати з поняттями «сільський» та «зелений» туризм. Наприклад, похід із наметами потраплятиме саме під таке визначення. Щодо екологічного туризму в Закарпатській області, то він майже завжди розробляється самостійно без допомоги туристичних фірм, у сільських садибах, як правило, в районі гір, річок, де поруч існують населені пункти з розвинутою інфраструктурою [7, с. 87–88].

Однією з головних проблем розвитку туризму Закарпатського регіону є незадовільний стан доріг. Вони повною мірою не задовольняють туристів,

виникають негативні відгуки. Не вирішує питання пересування існуюча на території Закарпаття вузькоколійна залізниця, бо її інфраструктура також недостатньо оновлюється через нестачу фінансування протягом 20 років. Як позитивний момент слід відзначити, що в останні роки відбувається будівництво мережі велосипедних доріг, які облаштовують за всіма європейськими стандартами – із переходами, знаками та розміткою тощо [10]. Для збільшення кількості туристів, які надають перевагу курортам у Закарпатті та кожний рік приїждять відпочивати, підлікуватися, набувати нових вражень, потрібно створити умови комфортного транспортування до місця призначення. І це є завданням не лише місцевого, а й державного рівня.

Дослідження колективних засобів розміщення: готелів, аналогічних їм та спеціалізованих закладів демонструє поступове їх зменшення, що пояснюється їх моральним старінням (табл. 3). При цьому кількість розміщених осіб протягом останніх чотирьох років не зменшується, а, навпаки, зростає. Це може бути свідченням закриття нерентабельних засобів розміщення [2, с. 92].

Найбільше гостей, що відвідали регіон і зупинилися на базах відпочинку, спостерігалось у 2018 р. (рис. 2).

Таблиця 3

Аналіз колективних засобів розміщення в Закарпатській області протягом 2015–2018 рр.

Рік	Кількість колективних засобів розміщення, одиниць			Кількість місць, одиниць			Кількість розміщених, осіб		
	Усього	у тому числі в:		Усього	у тому числі в:		Усього	у тому числі в:	
		готелях	спеціалізованих засобів розміщення		готелях	спеціалізованих засобів розміщення		готелях	спеціалізованих засобів розміщення
2015	287	229	58	17929	10160	7769	220644	142466	78178
2016	268	213	55	16930	9473	7464	230000	166470	63530
2017	256	211	45	15865	10658	5207	269250	204350	64900
2018	250	208	42	15310	10169	5141	313082	237900	75182

Джерело: складено автором на основі [4]

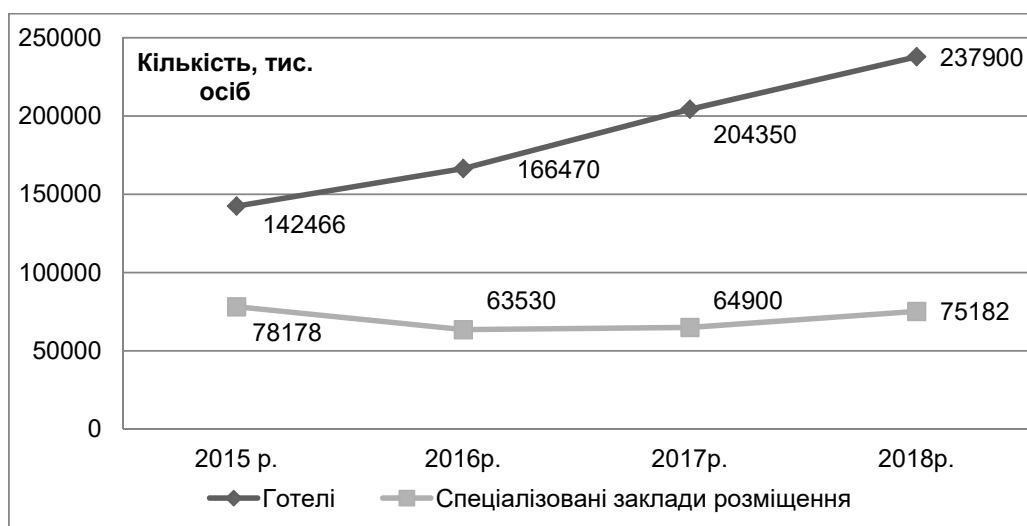

Рис. 2. Кількість туристів, що скористалися послугами у засобах розміщення протягом 2015–2018 рр.

Джерело: складено автором на основі [6]

Потрібно пам'ятати про дитячий відпочинок, яким славиться Закарпаття. Природа цього регіону є привабливою для оздоровлення школярів та молоді. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, показані в цифрах на підставі даних Головного управління статистики в Закарпатській області в табл. 4.

За даними табл. 4, спостерігається скорочення закладів оздоровлення та відпочинку для дітей, а також кількості відпочиваючих, що скористалися їхніми послугами. Це є свідченням низького сервісного обслуговування та комфортності номерного фонду для молоді.

У цілому обсяг туристичних потоків має неоднорідний характер, що зумовлено політично-економічними подіями та епідеміологічною ситуацією в країні (табл. 5).

За останні 10 років у Закарпатській області було обслуговано 244 127 туристів, а в 2018 р. – 25 348. Це найбільша кількість починаючи з 2011 р. Із цього періоду майже з кожним роком йде спад туристичних потоків у Закарпатській області, що пояснюється доступністю відпочинку за кордоном, вимогами туристів щодо комфортності житла,

обслуговування, у тому числі медичного, транспорту, доріг, та ін. Не відповідає якість надаваних послуг їх вартості, існуючі ціни завищені. Туристичні підприємства всіх типів не витримують конкуренцію з іноземними курортами. І, як наслідок, це позначається на динаміці туристичних потоків (рис. 3).

Динаміка в'їзного туризму в Україну залежить також від політичних обставин у країні, наявності стабільної ситуації чи, навпаки, її невизначеності, військових дій. Саме така залежність відзначається й у Закарпатській області. Починаючи з 2010 р. динаміка падає та набуває відносної стабільності у 2017–2018 рр. Максимальний показник (8 425 осіб) спостерігався у 2010 р., а в 2014 р. кількість іноземних туристів становила лише шість осіб, що на 509 осіб менше, ніж у 2013 р. Така ситуація у 2013–2015 рр. пояснюється військовими діями на Сході країни, які відлякують іноземних туристів. Щодо туристів, які виїжджали за кордон, то 2018 р. був одним із найкращих. У цей період за кордон виїхало найбільше туристів. Одними з причин зростання кількості виїзних туристів є негаразди в економіці України, відсутність робочих місць із високою оплатою, тому відбувається мігра-

Таблиця 4

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку в Закарпатській області протягом 2015–2019 рр.

Роки	Кількість закладів, одиниць		У них місць, одиниць		Кількість дітей, які знаходилися у закладах, осіб	
	усього	у тому числі заклади оздоровлення	усього	у тому числі заклади оздоровлення	усього	у тому числі заклади оздоровлення
2015	333	15	4264	1581	45175	3136
2016	135	10	3158	1208	22239	2695
2017	175	10	2731	1205	27929	3329
2018	145	12	2982	1482	25811	4842
2019	196	10	2769	1109	26906	3218

Джерело: складено автором на основі [6]

Туристичні потоки в Закарпатті протягом 2009–2018 рр., осіб

Роки	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України – усього	Із загальної кількості туристів:		
		іноземні туристи	туристи – громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2009	56320	7761	9305	39254
2010	52080	8425	11423	32232
2011	21773	722	10806	10245
2012	20180	733	11792	7655
2013	19892	515	12963	6414
2014	11625	6	9815	1804
2015	10656	13	7594	3049
2016	11601	68	7939	3594
2017	14652	102	10534	4016
2018	25348	183	18907	6258

Джерело: складено автором на основі [6]

Рис. 3. Динаміка туристичних потоків Закарпатської області за 2009–2018 рр.

Джерело: складено автором на основі [8]

ція в пошуках роботи [8]. На внутрішньому ринку динаміка туристів починаючи з 2009 р. йде на спад. У 2009 р. спостерігається максимальне значення динаміки кількості внутрішніх туристів – 39 254.

Отже, можна зробити висновок, що за останні десять років динаміка в'їзного та внутрішнього туризму в Закарпатську область значно зменшилася (рис. 4).

Таким чином, основна частка подорожей здійснюється саме заради екологічного туризму, частка туризму з метою кавового, винного та сирного туризму становить 10 %, частка історичного та демонологічного – по 5 %.

Для Закарпаття з його природними особливостями екологічно-туристична діяльність визначається як пріоритетна. Сьогодні обласною державною адміністрацією затверджено стратегію розвитку екологічного туризму. Більшість екологічних турів здійснюється на територіях природно-заповідного фонду, таких як НПП «Сине-

вир», Ужанський національний природний парк та Карпатський біосферний заповідник [9]. У цих регіонах розвинена транспортна мережа, вигідне географічне положення, достатня кількість ресурсів з екології, природно-рекреаційних ресурсів та багато різних історичних і архітектурних пам'яток, населення з високим рівнем культури. Ефективні, сильні й традиційні для Закарпаття механізми підвищення конкурентоспроможності регіону, крім туризму, можливо використовувати в таких сферах: у виробленні екологічно чистої сільськогосподарської продукції та лікарських препаратів із рослин, у рекреаційно-курортній сфері, будівництві, виробленні вина, лісовому господарстві й народних промислах, лісовій і деревообробній промисловості, туристичному й бізнес-співробітництві, межуючи з областями та країнами.

Узагальнення тенденцій розвитку туристично-рекреаційного комплексу здійснено за допомогою SWOT-аналізу (табл. 6).

Рис. 4. Динаміка розвитку видів туризму в Закарпатській області протягом 2014–2018 рр.

Джерело: складено автором на основі [10]

Таблиця 6

SWOT-аналіз розвитку туристично-рекреаційного комплексу Закарпаття

Зовнішні чинники	Можливості	Загрози
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виділення туристичної індустрії району пріоритетом економічного розвитку 2. Проведення заходів із метою ознайомлення з унікальними пам'ятками без розвинутої інфраструктури 3. Можливість навчання, стажування, набуття досвіду роботи за кордоном 4. Експорт екологічно чистої, органічної сільськогосподарської продукції 5. Участь у міжрегіональних та міжнародних ярмарках, бізнес-зустрічах, виставках 6. Участь у грантових програмах 7. Проведення рекламної роботи із заохочення інвестування туризму 8. Туристичне використання ботанічних садів, заповідників, заказників, які повинні давати прибуток. Їх використання у туризмі повинно мати екологічне спрямування 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вищий рівень прибутків в інших регіонах України та за кордоном 2. Відтік іноземних інвестицій з області 3. Безповоротна міграція в інші регіони та країни 4. Висока конкуренція закордонних товарів на вітчизняному ринку 5. Зниження зовнішнього попиту на продукцію області 6. Зміна у смаках споживачів 7. Періодичність природних, стихійних лих 8. Внутрішня конкуренція з боку інших областей 9. Міжнародна конкуренція сусідніх держав
Внутрішні чинники	Сильні сторони	Слабкі сторони
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне географічне розташування регіону: автомобільні, залізничні та повітряні сполучні шляхи міжнародного значення 2. Природні (насамперед лісові та водні), еколого-рекреаційні та людські ресурси 3. Унікальні бальнеологічні ресурси у поєднанні зі сприятливими кліматичними умовами 4. Висока ділова активність населення 5. Розвинена та розгалужена транспортна мережа 6. Високий рівень спеціалізації в аграрній сфері 7. Порівняно низький рівень забруднення навколишнього середовища 8. Розуміння місцевою владою важливості розвитку туристичної індустрії 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низький рівень транспортної інфраструктури у сільській місцевості 2. Малоземелля 3. Залежність від зовнішніх інвесторів 4. Низька якість сервісу туристичної інфраструктури 5. Порушення екологічної рівноваги 6. Низький рівень розвитку у гірській місцевості 7. Невисокі заробітні плати у внутрішніх туристів 8. Складність отримання земельних ділянок для великих інвестиційних проєктів

Джерело: складено автором на основі [10]

Закарпатська область багата природними, лісовими, водними, рекреаційно-оздоровчими та бальнеологічними ресурсами, має сприятливі кліматичні умови низинних і передгірських територій, використання яких поряд із дотриманням сучасних екологічних норм може сприяти розвитку туризму і підвищенню економічного потенціалу та покращенню

соціально-економічного розвитку Закарпатської області та держави у цілому. Окрім того, Закарпатський регіон, опираючись на економічні, географічні, соціальні, культурні та інші особливості, може використовувати зовнішні резерви для підсилення своїх переваг, а також із метою зменшити вплив слабких сторін та зовнішніх загроз за рахунок:

- імплементації Угоди про асоціацію та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, положень міжнародної Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, запровадження макрорегіональної програми Європейського Союзу підтримки територій;

- державної політики підтримки регіонального розвитку та децентралізації;

- удосконалення українського законодавства щодо стимулювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств та створення інституцій науково-технічної і технологічної підтримки інноваційної економіки;

- державного регулювання та підтримки розвитку агротуризму, етногастрономічного туризму та соціального туризму, розвитку української кіноіндустрії;

- удосконалення державної регуляторної і фінансової політики, системи публічних закупівель (система Prozorro та ін.) та збільшення доступу МСП до замовлення товарів і послуг органами державної влади і місцевого самоврядування;

- використання можливостей транскордонних програм через реалізацію великих інфраструктурних та так званих «м'яких» проектів.

Нині в Закарпатті спостерігається скорочення штату персоналу, що працює на підприємствах, пов'язаних з екологією або сільським господарством. Для реалізації плану розвитку туризму потрібно вирішити проблеми суміжних галузей, таких як агропромислові (хазяї-власники зелених садів мають забезпечувати туристів і населення екологічно чистими продуктами харчування), комунальні – забезпечення безперебійної роботи в містах і селах Закарпаття (електромережа, каналізація, водопостачання та інше). Слід приділяти значну увагу лікувально-оздоровчій діяльності, яка приваблює значну кількість туристів. Дуже перспективними є:

- використання термальних вод;

- створення, відновлення й упровадження нових туристичних стежок та маршрутів для туристів у результаті підвищення безпеки. Туристичні фірми не витратять коштів на страхування туристів, відповідно і прибуток збільшується, бо менше витратиться на страхові випадки;

- приваблення інвесторів в туристичну індустрію регіону з метою будівництва об'єктів, які входять до відвідування туристичного продукту;

- завершення реконструкції аеропорту, розвитку та збільшення кількості готелів, ресторанів і туристичних об'єктів.

Отже, за дотримання всіх зазначених рекомендацій Закарпатська область стане більш привабливою в туристичній сфері не лише для українських мешканців, а й туристів з інших країн.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, у Закарпатському регіоні є достатня

кількість сприятливих умов для організації екологічного туризму у будь-який період року. Під час екологічних турів туристи мають можливість відпочити, відчути гірське повітря, посмакувати екологічно чисті продукти місцевої кухні, побувати в екологічно чистій місцевості й насолодитися природою. Найбільш перспективними для розвитку екологічного туризму в Закарпатті є гірські ландшафти, парки та різні курорти, заради яких туристи приїжджають з усіх країн. Для того щоб туристичний продукт став популярним, потрібно розробити презентацію Закарпатської області як туристичного регіону на світовому рівні через участь у семінарах, виставках, конференціях, видання рекламної продукції. Тоді туристичний бізнес буде краще розвиватися, збільшаться туристичні потоки в Закарпаття, зросте рівень привабливості не тільки в Україні, а й у світі до Закарпатської області. Пожвавленню туристичного руху сприятиме відкриття оновлених і гарних готелів, зелених садів, пансіонатів. Розвиток екологічного туризму навчить відвідувачів берегти природу, докільля й усе, що знаходиться навкруги нас. Окрім цього, екологічний туризм дасть змогу поповнити бюджет Закарпатської області, створити робочі місця. Прибуток матимуть усі сільські садиби, що співпрацюють із туристичними операторами чи викладають свої номери в Інтернет. Туристи, які прибувають самостійно, можуть замовити кімнату, частину будинку або будинок у сільських садибах. Прибуток умісцевий бюджет надходитиме від усіх туристичних об'єктів, вхід до яких платний. Необхідно пам'ятати і про користь екологічного туризму і для самих споживачів, які зможуть відпочити на природі, набратися сил для подальшої роботи, відвідати всі екологічно чисті міста в Закарпатській області, оздоровитися, підлікуватися в санаторіях та базах відпочинку та поринути в пригоди, які зможе запропонувати туристичний оператор.

Отже, сьогодні екологічний туризм стає дуже популярним, особливо на тих територіях, де його можна втілити в життя. Однією з таких територій є Закарпатська область.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України: регіональна статистика. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.11.2020).

2. Завідна Л.Д. Аналіз, проблеми та перспективи розвитку готельного господарства в Україні. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2015. Т. 20. Вип. 3. С. 91–95.

3. Загальна характеристика Закарпатської області. URL: <http://zolota-pidkova.org.ua/zagaljna-harakterystyka-zakarpatsjkoj-oblasti.html> (дата звернення: 11.11.2020).

4. Колективні засоби розміщування в Україні у 2018 році : статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. Київ, 2019. 142 с.

5. Лендел М.А., Морохович В.С. Сучасний стан готельного господарства в Закарпатській області та прогнозування його розвитку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2019. Вип. 1(53). С. 65–70.

6. Офіційний сайт Головного управління статистики у Закарпатській області. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.11.2020).

7. Ставська Ю.В. Сільський зелений туризм як напрям розвитку сільських територій. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 1. С. 85–102.

8. Туристична діяльність в Україні у 2018 році : статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. Київ, 2019. 272 с.

9. Цікаве Закарпаття. URL: <http://www.kolyba.org.ua/unikalne-zakarpattja/istorija-zakarpattja/589-cikavyak> (дата звернення: 15.10.2020).

10. Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021–2027 років. URL: http://dfr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2020/01/rsr_2027.pdf (дата звернення: 10.11.2020).

11. UNWTO. Tourism Highlights 2017. Edition. URL: http://wto/WTO_highlights_2017.pdf (дата звернення: 10.11.2020).

REFERENCES:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: regional'na statystyka. *State Statistics Service of Ukraine: regional statistics*. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 11 November 2020).

2. Zavidna L.D. (2015) Analiz, problemy ta perspektvy rozvytku gotel'nogo gospodarstva v Ukraini [Analysis, problems and prospects of the hotel industry in Ukraine]. *Visnyk ONU im. I.I. Mechnykova*, vol. 20, no. 3, pp. 91–95ю

3. Zahalna kharakterystyka Zakarpatskoi oblasti [General characteristics of Transcarpathian region].

Available at: <http://zolota-pidkova.org.ua/zagaljna-harakterystyka-zakarpatsjkoi-oblasti.html> (accessed 11 November 2020).

4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019). Kolektyvni zasoby rozmishhuvannya v Ukraini u 2018 roci [The collective accommodation in Ukraine in 2018]. Kyiv: Statystychnyj byuleten.

5. Lendiel M.A., Morokhovych V.S. (2019) Suchasnyi stan hotelnoho gospodarstva v Zakarpatskii oblasti ta prohnozuvannya yoho rozvytku. [The current state of the hotel industry in the Transcarpathian region and forecasting its development]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*, vol. 1 (53), pp. 65–70.

6. Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky u Zakarpatskii oblasti [The official site of the Main Department of Statistics in the Transcarpathian region]. Available at: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua>. (accessed 11 November 2020).

7. Stavska Yu.V. (2019) Silskyi zeleni turyzm yak napriam rozvytku silskykh terytorii. [The rural green tourism as a direction for rural development]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, vol 6, pp. 85–102.

8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019). Turystychna diyalnist v Ukraini u 2018 roci [Tourist activity in Ukraine in 2018]. Kyiv. Statystychnyj byuleten.

9. Tsikave Zakarpattia. [Interesting Transcarpathia]. Available at: <http://www.kolyba.org.ua/unikalne-zakarpattja/istorija-zakarpattja/> (accessed 15 October 2020).

10. Regionalna strategiia rozvytku Zakarpatskoyi oblasti na period 2021 – 2027 rokiv [Regional development strategy of Zakarpattia region for the period 2021–2027] Available at: http://dfr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2020/01/191228_rsr_2027.pdf (accessed 10 November 2020).

11. UNWTO (2017). Tourism Highlights 2017. Available at: http://wto/WTO_highlights_2017.pdf (accessed 10 November 2020).